

telee sitä lukijoille, joilla ei ole ennestään paljoa tietoa feministisestä elokuva-tutkimuksesta. Kysymys kuuluu, voiko Kaplanin teos toimia johdatuksena muuhun kuin hänen omaan kokemukseensa. Ainakaan Kaplanin tapa lainailla feministisen elokuvateorian käsitteistöä ei tee tätä perehtymistä mitenkään helpoksi, eikä poista tarvetta lukea myös muuta alan tutkimusta.

Tuike Alitalo

Viitteet

¹ Feministisen elokuvatutkimuksen historiasta: Alitalo, Tuike: Nainen katsojana ja katsottavana. Synteesi 1-2/1985 ss. 70-76.

² Rich, Ruby: In the Name of Feminist Film Criticism. Jump-Cut. Hollywood, Politics and Counter-Cinema. ed. Peter Steven, New York 1985, ss. 209-230.

³ Mulvey, Laura: Visuaalinen mielihyvä ja kerronnallinen elokuva. Synteesi 1-2/1985 ss. 5-15.

⁴ Subjektiteoriasta elokuvatutkimuksessa, suturoinnista ja miehisestä katseesta: Silverman Kaja: The Subject of Semiotics. Oxford University Press 1983.

⁵ Rich s. 219.

Sukupuolella merkitys

BARRETT, Michéle. Nykyajan alistettu nainen. Jyväskylä, Osuuskunta Vastapaino, 1985. 221 s.

Michéle Barrett kirjoitti viime vuonna suomeksi ilmestyneen kirjansa **Women's Oppression Today** jo vuosikymmenen vaihteessa, mutta se ei ole vielä menettänyt ajankohtaisuuttaan marxilaista naistutkimusta kokoavana ja kommentoivana teoksena. Kirjan voi liittää myös osaksi Iso-Britanniassa kulttuuritutkimuksen piirissä käytyä keskustelua. (Suositte-

len Leena Paldánin Tiedotustutkimuksessa 3/80 ja 2/82 julkaistuja artikkeleita, jotka valaisevat osaltaan tuota keskustelua ja ovat kiintoisaa taustamateriaalia myös Nykyajan alistettu nainen -teoksen lukemisessa.)

Barrett lähtee liikkeelle Althusserin ideologiakäsitteestä ja käy mielenkiintoista keskustelua - jopa kiivasta väitteilyä - muiden tätä käsitettä tulkinneiden ja edelleen kehittäneiden kanssa. Barrett vastustaa ekonomistisia ratkaisuja palauttaa ideologia tuotantotapaan, mutta eroaa esim. kielitutkimuksen piirissä esiintyvistä strukturalisteista siinä, ettei halua irrottaa ideologista täysin tuotantosuhteista.

Michéle Barrett lähtee kirjassaan liikkeelle marxilaisen naistutkimuksen käsitteellisistä ongelmista ja sitoo ne osaksi koko yhteiskuntatieteen ongelmia. Hän pohtii naisalistuksen sekä kapitalismin synty- ja kehityslogiikkaa ja arvos-telee yhteiskuntatieteen sisällä näiden analysoinnissa esiintyvää dualismia, joka sitoo naisalistuksen ja kapitalismin erillisiin selitysyhteyksiinsä. Barrett pitääkin marxilaisen naistutkimuksen, tai kuten hän itse ilmaisee, marxilaisen feminismin pohjimmaisena ongelmana yhteiskunnallisen uusintamisen analyysin yhdistämistä patriarkaalisen ihmisen uusintamisen analyysiin. Tästä näkökulmasta nousevat kirjan keskeiset käsiteselvittelyt. Keski-tyn niihin tässä rajatusti, lähinnä viestinnän naistutkimusta ajatellen.

Korostaessaan tutkimuskohteen historiallisuutta Barrett varoittaa, ettei naisen alistetun aseman tietystä funktionaalisuudesta pääomalle tehtäisi sitä päätelmää, että naisalistus olisi kaiken kaikkiaan selitettävissä pääomasta ja sen toimintamekanismeista lähtien. Hän haluaa pitää kiinni sukupuolten välisten suhteiden erityislaadusta muiden yhteiskunnallisten suhteiden sisällä. Funktionalismia perusluonteisempänä ongelmana Barrett näkee kuitenkin reduktionismin. Myös siinä sukupuolten välisten suhteiden erityislaatu hukataan esim. palauttamalla ideologiset ilmiöt oletettuihin taloudellisiin määreisiinsä. Muitakin yhteiskuntatieteen ja naistutkimuksen piirissä esiintyviä reduktionismin muotoja ajatellen Barrett on mielestäni oikeassa todetessaan, että reduktiota pidetään useammin itsestäänselvyytenä ja oletettuna kuin

että se perusteltaisiin tai osoitettaisiin oikeaksi.

Barrett pyrkii purkamaan analyytisen dualismin ongelmaa - sitä, että kapitalismi ja naisalistus liitetään eriselitysytteiksiin - tarkastelemalla ideologiateorian kehitystä. Barrettille ideologian radikaali uudelleenarvostaminen on merkinnyt teoreettista vallankumousta, joka on vaikuttanut huomattavassa määrin marxilaiseen naistutkimukseen. Barrett ottaa esille erityisesti ne tutkimukset, joissa on painotettu sukupuoli-subjektin ideologista rakentumista ja yritetty arvioida uudelleen psykoanalyttista teoriaa.

Vaikka Barrett korostaa suuresti Louis Althusserin ratkaisevaa osuutta ideologiakäsitteen uudelleen muotoilussa, on hänelle kuvaavaa se, ettei hän kiellä myöskään ns. jälkialthusserilaisen teoriankehittelyn merkitystä. Hän näkee näissä kehittelyissä hedelmällisiä aineksia naistutkimukselle, vaikka voikaan kaikilta osin yhtyä niihin.

Michèle Barrett viittaa kirjassaan useampaan kertaan käsitykseen, jossa ideologia ymmärretään representaatioiden, ilmausten käytäntönä. Hän vierastaa näiden diskursiivisia käytäntöjä korostavien teorioiden niitä puolia, jotka hänen mukaansa torjuvat kaikkien määräävien ainesten olemassaolon. Barrettin mukaan nämä teoriat korostavat ideologian täydellistä itsenäisyyttä siitäkin huolimatta, vaikka ns. olemassaolon ehdot voivat teorioiden sisällä saada taloudellisten suhteiden määräytyvyyttä vastaavan aseman. Barrett jatkaa syyttämällä diskurssiteorioita siitä, että nämä pyrkivät tyhjentämään ideologian aineelliseen ja näkemään muut kuin aineellisen tarkoitteen representaatioita määräävinä tekijöinä. Barrett itse korostaa ideologian ja tuotantosuhteiden sisäistä yhteyttä, ei niinkään ideologisen ja aineellisen jäykkää kahtiajakoa. Hänen pohdiskelunsa representaation käsitteestä voisi pukea kysymyksen muotoon: Voiko sukupuoli-jako olla olemassa ennen niitä representaatioita, ilmauksia, joiden kautta nuo jaot uusiutuvat ja kumoutuvat?

Barrett määrittelee ideologian yleisnimeksi niille prosesseille, joissa merkitys tuotetaan, kyseenalaistetaan, uusinnetaan ja muunnetaan. Nämä prosessit liittyvät tietoisuuteen, motiiveihin ja

emotionaalisuuteen. Näin Barrett haluaa rajata ideologiakäsitteensä ilmiöihin, jotka ovat ensisijaisesti henkisiä. Barrett paikantaa ideologian merkityksen käsitteeseen ja toteaa merkitysten välittyvän ennen muuta kommunikaation ja signifiikaation keinoin. Vaikka Barrett esittää, että sukupuoli tuotetaan kulttuurisesti, hän ei kuitenkaan täysin selkeästi erittele ideologian suhdetta sen tuottamisen kulttuuriseen käytäntöön. Näin ymmärrettynä ideologia eroaa esim. kulttuurin käsitteestä, jossa korostuu subjektin yhteiskunnallistuminen "alhaalta". Huomionarvoista on myös, että Barrett sanoo ideologisten prosessien muotoutuvan olennaisilta osiltaan juuri kulttuurituotannon alueella. Tämä painotus lienee kuitenkin selitettävissä sillä, että tällä alueella on ollut merkittävä asema feministisessä tutkimuksessa ja myös kulttuuritutkimuksessa.

Viestintätutkimuksen kannalta tärkeää on, että Barrett näkee sukupuolen keskeisessä asemassa tekstin tuottamisessa ja kuluttamisessa. Hän viittaa esimerkiksi kulttuurikäytännön tietynlaisiin tapoihin uusintaa tietyt merkitykset sukupuolista. Näistä stereotyyppien luominen lienee kaikille tuttu. Lisäksi Barrett ottaa esille kolme muuta prosessia: hyvittämisen, liittolaistamisen ja palauttamisen prosessit. Hyvittämällä Barrett viittaa siihen, miten naisellisuuden moraalista arvoa pyritään kohottamaan kulttuurituotteissa - olennaisena osana naisen romantisointi. Liittolaistamisesta on kysymys silloin, kun nainen esitetään ikäänkuin alistuksensa sisäistäneenä ja siihen suostuneena. **Daily Mailin** mainosteksti "Every Woman Needs Her Daily Mail" taas on esimerkki palauttamisprosessista, jossa perinaisellisuuden rajojakin rikkova nainen palautetaan omalle paikalleen sukupuoli-ideologian mukaisesti.

Edellä esitetyt jaottelut ovat varsin käyttökelpoisia sellaisenaan, eikä niistä toki tulisi päätellä, että ne jollakin tapaa edustaisivat salaliittolaisteoriaa feministisessä tekstitulkinnessa. Ne ovat yksi näkökulma analysoitaessa tekstin tuottamista ja kuluttamista. Tulkitsen niiden edustavan käytäntöjä, jotka ovat muotoutuneet historiallisesti ja kulttuurisesti, ei niinkään päämäärätietoisesti, vaan välttämättömyydestä sopeutua

niihin väistämättömiin ristiriitoihin, joita esiintyy sukupuoliin liittämässämme merkityksissä.

Todetessaan, että emme voi olettaa jonkun merkityksen sisältyvän tekstiin sellaisenaan, ottaa Barrett esille vielä erään reduktionismin muodon. Siinä analyysin kohteesta voi tulla sen selittämisen väline, mikäli tekstin tulkinta rajataan pelkästään tekstin sisäiseksi. Vaikka merkitys muotoutuu vasta lukutavan kautta, on Barrettin mukaan tutkittava myös sitä, miten teksti on yhteydessä sen tuottamisen ja olemassaolon ehtoihin. Samalla tarkentuu myös se, mitä Barrett tarkoittaa näkemyksellään ideologian ja tuotantosuhteiden sisäisestä yhteydestä. Ideologian suhteellisessa itsenäisyydessä on tällöin kysymys ideologian toimintatapojen itsenäisyyttä rajoittavien tekijöiden täsmentämisestä kussakin yhteiskuntahistoriallisessa tilanteessa.

Käsitellessään kulttuurituotantoa Barrett keskittyy enemmän ideologian tuottamiseen ja sen ehtoihin. Vähemmän huomiota saa kuluttamisen näkökulma. Näin avoimeksi jäävät edelleen kysymykset, miten lukutapa kulttuurisesti rakentuu ja mistä lähtökohdista sukupuolet merkittävät samoja tekstejä eri tavalla.

Viestinnän naistutkimuksen kannalta keskeistä kirjassa on se, että samalla kun Barrett korostaa sukupuolten välisten suhteiden erityislaatuisuutta ja sukupuolisuuden ideologisuutta, hän myös korostaa välttämättömyyttä taistella sukupuolen merkityksestä. Niin kauan kuin naiset eivät löydä kulttuurituotteista itseään tai kun heidän luomansa kulttuurituotteet ovat "toisen" luokan tuotteita, taistelu merkityksistä on erityisen tärkeää.

Iiris Ruoho